

УДК 347.78

Р.І. Сосса, О.І. Любарець

Державна служба геодезії, картографії і кадастру України

ПРАВОВА ОХОРОНА КАРТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА

Постановка проблеми. Чинне законодавство України з авторського права — Цивільний кодекс України [13], Закон України "Про авторське право і суміжні права" [5], Закон України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" [6], Положення про авторське право в картографії [8] не дають можливості забезпечити повною мірою правову охорону та захист картографічних творів, що були створені до 1991 р. і створюються у наш час коштом державного бюджету, є основою всіх похідних чи залежних картографічних творів, та не регулюють введення зазначених творів у комерційний обіг

Зв'язок із важливими практичними завданнями. Недосконалість чинного законодавства з інтелектуальної власності щодо охорони картографічних творів, створених на державних підприємствах за кошти державного бюджету, не дає змоги забезпечити їх правовий захист, перешкодити вилученню з державної власності первинних картографічних матеріалів і, відповідно, відчуженню майнових прав держави при їх незаконному введенню в комерційний обіг Удосконалення законодавства дасть змогу впорядкувати використання зазначених творів та забезпечити їх правову охорону у процесі розпорядження ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема охорони картографічних творів в Україні присвячена лише публікація А.М. Дьогтяра [4] щодо введення в дію Положення про авторське право в картографії [8], яке з 16 січня 2003 р. не є чинним у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України. Досліджень щодо забезпечення правової охорони картографічних творів в Україні не проводилось.

Постановка завдання. Метою даної роботи є аналіз чинного законодавства з інтелектуальної власності і законодавства у сфері геодезії та картографії щодо правової охорони картографічних творів та виявлення причин незабезпечення правового захисту картографічних творів, що створені коштом державного бюджету, зокрема карт загальнодержавного призначення, які становлять значну частку картографо-геодезичної продукції у державі.

Виклад основного матеріалу. На території України, що входила до складу Російської імперії, картографічні твори отримали правову охорону на початку ХХ ст., коли 20 березня 1911р. був прийнятий Закон Російської імперії "Об авторском праве" [12, с. 45]. Цей закон поширив авторське право на географічні, топологічні, астрономічні та іншого роду карти, глобуси, атласи, малюнки з природознавства, будівельні та інші технічні плани, малюнки, креслення та подібні їм твори.

За радянських часів інтелектуальна сфера підпала під виконання державної політики загальної націоналізації. Декрети і постанови Ради Народних

Комісарів зліквідували всі існуючі майнові права авторів. Перший радянський закон про авторське право був прийнятий 1925 р. Зі змінами 1928 р. він проіснував до початку 1960-х рр., коли його виправлений варіант внесли в Основи цивільного законодавства СРСР і, відповідно, в Основи цивільного законодавства УРСР.

Авторське право Радянського Союзу у багатьох пунктах не відповідало міжнародним нормам, однак добре обслуговувало адміністративно-командну систему, що існувала в СРСР, де роль держави була панівною в усіх сферах суспільного життя [3, с. 32]. За тих часів авторські права вважалися такими, що не передаються ні повністю, ні частково, ні особисті, ні майнові, тому в цивільному обороті авторські права участі не брали. Все авторське право було зведене до права автора одержати визначену та унормовану винагороду при використанні його твору. Однак відносно картографічних творів не вдалося віднайти жодних документальних свідчень про виплату окремих винагород їх розробникам. Сповідання про немайнові права авторів (розробників) картографічних творів здійснювалось шляхом зазначення у вихідних даних прізвища редактора карти, для тематичних карт додатково вказувався розробник тематичного змісту (звертаємо увагу, що не автор). Ця інформація зазначалася за умови, що карта створювалась російською мовою чи мовами союзних республік. На картографічній продукції іноземними мовами прізвище редактора чи розробника твору не вказувалося. Майнові права на картографічні твори належали роботодавцю — Головному управлінню геодезії та картографії (ГУГК) СРСР, про що зазначалося у вихідних даних і випускних відомостях. Картографічна продукція створювалась виключно коштом державного бюджету та при виконанні службових обов'язків.

Роки становлення національної картографії з 1991 р. співпали зі стрімким розвитком інформаційних систем і технологій, удосконаленням озброєнь і військової техніки. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у цифрових картах, їх створення в Україні здійснювалось виключно методом цифрування картографічних творів, створених за часів СРСР, правонаступництво майнових прав на які належить Укргеодезкартографії

згідно з постановою Кабінету Міністрів України [10]. Із розвитком підприємницької діяльності у картографічній сфері значна частина цих цифрових карт безперешкодно ввійшла в комерційний обіг. Таким чином відбулося вилучення з державної власності первинних картографічних матеріалів і, відповідно, відчуження немайнових прав авторів (розробників) картографічних творів і майнових прав держави та Укргеодезкартографії. В Україні утворилося поле контрафактної цифрової картографічної продукції. Цьому сприяла недосконала законодавча система у частині охорони картографічних творів. Зараз практично всі сайти Інтернету пропонують контрафактну картографічну продукцію, зокрема, топографічні карти. Негативним явищем національної картографії також є використання неліцензійних програмних продуктів інструментальних геоінформаційних систем.

На сьогодні правову охорону картографічних творів в Україні регулюють. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (базовий акт законодавства у сфері регулювання цивільних відносин щодо об'єктів авторського права). У главі 36, стаття 433, визначено, що об'єктами авторського права є *"ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або наук"*, а суб'єктами права відповідно до статті 422 є творець та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору [13, с. 229];

Закон України "Про авторське право і суміжні права" (з доповненнями) [5]. Це спеціальний закон щодо загального регулювання правовідносин у сфері авторських і суміжних прав. Правовій охороні за статтею 8 підлягають об'єкти авторського права: *"ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності"*. Охороняються також переробки та збірники творів.

У зазначених законодавчих актах [5,13] держава як роботодавець у сфері картографо-геодезичній діяльності безпосередньо не визначена суб'єктом авторського права. Разом із тим, положення статей 421,422,429,435 Цивільного кодексу та статті 7 зазначеного вище Закону вказують на те, що у випадках, передбачених *законом* чи *договором*, тобто, у разі передачі авторами чи їх спадкоємцями своїх авторських прав, держава може виступати суб'єктом (вторинним) таких прав. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням фудового договору, також може встановлюватися *законом*.

Зазначимо, що законодавство з інтелектуальної власності не містить узагальнюючого терміну *картографічні твори*, який об'єднує всі форми вираження

картографічної продукції, матеріалів і інформації, включаючи новітні Гі види (цифрові карти, мультимедійні твори тощо); не визначає види картографічних творів, які не можуть бути визнані об'єктами авторського права, але регламентує, що вони можуть встановлюватися законом. Також не враховано, що картографічні твори, на відміну від інших об'єктів авторського права, можуть бути з обмежувальним доступом, тобто, об'єктами авторського права з державною таємною інформацією. Зазначене вимагає якнайшвидшого внесення змін до нормативно-правових документів щодо отримання свідочств про авторські права, а саме про проведення спеціальної експертизи при отриманні свідочств про авторські права на картографічні твори на відміну від процедури отримання свідочств на інші об'єкти авторського права;

Закон України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" [6] є спеціальним законом, що *регулює правовідносини* у галузі топографо-геодезичної і картографічної діяльності з урахуванням її специфіки, загальносуспільного та державного значення. Однак, аналіз цього Закону свідчить про неврегульованість ним зазначених питань із урахуванням специфіки сфери регулювання. Закон не визначає особливості регулювання правовідносин щодо авторських прав на твори, що є результатом інтелектуальної діяльності у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності та створюються коштом державного бюджету на підприємствах державної форми власності. Стаття 19 Закону "Державний картографо-геодезичний фонд України" визначає лише авторські права суб'єктів підприємницької діяльності, які виконують на території України відповідні види робіт у даній галузі: *"матеріали топографо-геодезичних і картографічних робіт, що передаються на архівне зберігання, дозволяється використовувати лише з дотриманням вимог законодавства про авторські права "*.

Оскільки в зазначеному галузевому законі не врегульовані майнові права держави на результати діяльності у картографо-геодезичній сфері, тому згідно з Прикінцевими положеннями Закону є підстави вважати, що постанова Кабінету Міністрів України [9], яка є підзаконним нормативно-правовим актом і в якій встановлено *"порядок розпорядження (надання у користування і продаж) відкритою картографічною інформацією, що є державною власністю "*, не узгоджена з положеннями Закону "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність". Наказ Укргеодезкартографії та Державного агентства України з авторських і суміжних прав від 26 серпня 1997 р. № 85/41 "Про затвердження Положення про авторське право в картографії" також не приведено у відповідність до положень Закону в частині, що стосується прав інтелектуальної власності держави на картографічні твори (пункти 3.14, 3.15, 5.4). До прийняття 2003 р. Цивільного кодексу України "Положення про авторське право в картографії" забезпечувало правову

охорону на картографічні твори. Наразі воно не може бути визнано чинним, оскільки правовідносини у сфері авторського права відповідно до статті 422 Цивільного кодексу України регулюються лише Кодексом, законом чи договором.

Викликає сумнів правомірність і власне назва Положення—"Про авторське право в картографії", оскільки авторське право поширюється лише на об'єкти творчої діяльності, а не на конкретну науку чи галузь економіки.

Отже, чинне законодавство з інтелектуальної власності та законодавство з топографо-геодезичної та картографічної діяльності не передбачає визнання держави суб'єктом авторського права на картографічні твори та, відповідно, не забезпечує охорону прав держави. Це питання є надзвичайно актуальним для сфери картографо-геодезичної діяльності. Практично не розроблена методика комерціалізації інтелектуальної власності, створеної із залученням державного бюджету, тому держава несе значні економічні збитки. На практиці виникають проблеми та спори між суб'єктами господарювання, а чинне законодавство не дає змоги вирішити їх в судовому порядку.

Натомість законодавства провідних зарубіжних країн Європи забезпечують охорону авторських прав на картографічні твори загальнодержавного призначення, що створюються за бюджетні кошти, на основі *фіскальної моделі* регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності [2]. Вона базується на відчуженні на користь держави результатів інтелектуальної діяльності. У цих країнах, а також Росії, у спеціальних чи галузевих законах закріплено виключне право держави на результати виконання робіт за державним замовленням у сфері геодезії та картографії, які одночасно визнаються об'єктами права інтелектуальної власності.

Висновки. Для створення правового поля в Україні у сфері картографо-геодезичної діяльності, цивілізованого національного ринку картографічних творів і ефективної боротьби з правопорушеннями необхідно удосконалити норми вітчизняного законодавства з інтелектуальної власності та внести зміни до законодавства у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності, щоб забезпечити правову охорону та захист картографічних творів (матеріалів, інформації), що отримані чи створюються в результаті виконання державних замовлень за кошти державного бюджету, та регулювати розпоряджання ними у господарському обігу.

Для визнання держави суб'єктом авторського права автори надали пропозиції до проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" щодо включення окремої статті 14 "Право власності на результати топографо-геодезичної та картографічної діяльності".

Література:

1. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х кн. / За ред. А.С. Довгерта. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001.
2. Андрощук Г. Регулювання прав на інтелектуальну власність, створену за рахунок державних коштів: зарубіжний досвід // 8-я Міжнарод. науч.-практ. конференція "Актуальні проблеми інтелектуальної власності": Матеріали виступів. - Алушта: ТОВ "НВП Поліфафсервіс", 2004. - С. 57-67.
3. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права: Навч. посібник. - К.: Інститут інтелектуальної власності і права, 2004. - 260 с.
4. Дьогтяр А.М. Про авторське право в картографії // Інформаційно-технічний збірник. - К.: ТУ ГШ ВС України, 1996. - № 1 (4). - С. 23-28.
5. Закон України "Про авторське право і суміжні права" // Господарське судочинство в Україні: Суд. практика. Захист прав інтелектуальної власності / Упоряд.: В.С. Москаленко (кер.) та ін.; Відп. ред. Д.М. Притика. - К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. - С. 448-505.
6. Закон України "Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність" // Топографо-геодезична та картографічна діяльність: Законодавчі та нормативні акти. В 2-х ч. - Ч. 1. - Вінниця: Антекс, 2000. - С. 3-10.
7. Моргунова Е. А., Рузанова О. А. Авторське право: Коментарії до законодавства. Образці документів. - М.: Изд-во "Право і закон", 2004. - 272 с.
8. Положення про авторське право в картографії // Топографо-геодезична та картографічна діяльність: Законодавчі та нормативні акти. В 2-х ч. ~ Ч. 1. - Вінниця: Антекс, 2000. - С. 320-323.
9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про порядок розпорядження картографічною інформацією" // Там само. - С. 66-67.
10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про створення Головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України" // Там само. - С. 34.
11. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За ред. Ю.М. Капіци. К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. - 1104 с.
12. Судариков С.А. Основи авторського права. - Минск: Амалфея, 2000. - 512 с.
13. Цивільний кодекс України: Офіційне видання. - К.; Концерн Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. - 664 с.
14. Яковлева Р. Правові основи охорони географічних карт і атласів як об'єктів авторського права // ІС. Авторське право і суміжні права. - 2004. - № 7. - С. 24-29